

Învățământul superior și sectorul CDI între realitate și țintele asumate prin Strategia Europa 2020 (Higher education and the research, development and innovation sector - reality vs. targets stipulated in Romania's "Europe 2000 Strategy")

NICU MARCU

Facultatea de Administrație și Afaceri, Universitatea București

The article aims to analyze Romania's real possibilities of achieving the targets for the indicators established in the case of two of the five Europe 2020 goals, namely, more than 26.7% the share of higher education graduates in the population aged 30- 34 years and 2% of GDP allocated on research, development and innovation. The analysis is a quantitative one and is based on the measures taken by the state authorities from the moment of assuming these targets by the Romanian Government until now. Based on the efforts made and results of these efforts, it is anticipated the potential to reach the level expected by 2020.

Keywords: Europe 2020, Research, Development and innovation, Tertiary education

În condițiile în care *Strategia Lisabona* nu și-a atins decât parțial obiectivele, iar criza economică declanșată în anul 2008 a evidențiat inadecvări structurale semnificative, s-a impus elaborarea unei noi strategii, care să reorienteze politicile economice pe parcursul următorului deceniu. *Strategia Europa – 2020*, adoptată în anul 2010, și-a propus să susțină o creștere economică inteligentă, durabilă și favorabilă incluziunii sociale. Mai exact, strategia trasează felul în care Uniunea Europeană își dorește să arate în anul 2020. În principal, această strategie vorbește despre o coeziune economico-socială și teritorială a celor 27 de state membre, prin atingerea a cinci obiective, cu ținte cantitative: ocupare, educație, cercetare, 3 ținte de energie și mediu și combaterea sărăciei – în total șapte ținte pentru 2020.

România nu a avut nicio strategie proprie de dezvoltare. Modernizarea statului nu a făcut obiectul niciunui plan intern coerent. Lipsa viziunii proprii asupra dezvoltării a fost suplinită, de-a lungul timpului, pe cât a fost posibil, fie de angajamentele externe, fie de condițiile impuse pentru integrarea europeană sau chiar de parametri economici trecuți în scrisoarea de intenție cu vreun finanțator. La nivelul clasei politice, este recunoscut unanim faptul că pentru o strategie gândită în interior este nevoie de consens, astfel încât planul odată conceput să fie aplicat întocmai, indiferent cine vine la putere. Cum singurele direcții de dezvoltare obligatorii pentru

orice partid venit la guvernare au fost cele impuse din plan extern, planul de modernizare al statului român cuprinde șapte direcții, acestea nefiind produsul viziunii și voinței clasei politice românești, ci direcțiile obligatorii, care fac parte din strategia europeană de dezvoltare, în care trasează parametrii pentru fiecare stat membru. Parametrii fac parte din planul general de dezvoltare „EUROPA 2020”, iar contribuția României la plan a fost, în ceea ce o privește ca țară, negocierea unor parametri suportabili și a unor termene mai indulgente. Fără a defini interesul României în context european, strategia României se limitează la ceea ce e convenit cu UE. Și cum, din păcate, în acest moment UE suferă ea însăși de o lipsă de strategie unitară și e foarte posibil ca și strategia Europa 2020 să fie un eșec, ca și strategia Lisabona, state precum România, a căror viziune strategică este legată doar de angajamentele europene, ar putea avea foarte mult de suferit.

În prezent ne vom referi doar la analizarea posibilității României de a atinge indicatorii pentru două din cele cinci obiective ale Strategiei Europa 2020, respectiv, creșterea la peste 26,7% a ponderii absolvenților de studii superioare în rândul populației, în vârstă de 30-34 de ani și alocarea a 2% din PIB pentru cercetare, dezvoltare și inovare. Setul final de valori pentru obiectivele naționale *Europa 2020* a fost aprobat și asumat în ședința Guvernului

României din data de 07.07.2010, prin Memorandumul cu tema „Aprobarea valorilor finale ale obiectivelor României pentru Strategia *Europa 2020*”.

În ceea ce privește obiectivul de creștere la peste 26,7% a ponderii absolvenților de studii superioare, în rândul populației în vârstă de 30-34 de ani, s-a ajuns la concluzia că atingerea acestuia depinde de realizarea unui echilibru între cei trei factori care-l determină, respectiv nivelul susținerii financiare (din surse publice și private), numărul de locuri finanțate de la bugetul de stat (nivelul finanțării publice) și nivelul de bunăstare al populației.

Trebuie spus, încă de la bun început, că ponderea absolvenților de studii superioare depinde de contracția sistemului de învățământ preuniversitar, aceasta fiind, la rândul său, consecința unei realități demografice. Cele mai recente date confirmă faptul că populația din grupa de vârstă 0-19 ani s-a redus cu 3,3 milioane persoane în anii 1990-2015, iar pentru anii 2015-2040, se prevede o reducere de aproape 0,7 milioane persoane. Ciclurile care compun învățământul preuniversitar se confruntă de mai mult timp cu efective de vârstă școlară reduse la jumătate față de anul 1990. Diminuarea semnificativă a populației de vârstă școlară din grupele de vârstă 0-4 ani, 5-9 ani, 10-14 ani și 15-19 ani s-a propagat, începând cu anul 2010, și în populația de 20-24 ani, grup țintă al educației superioare. Conform prognozei Eurostat, populația din grupa de vârstă 20-64 de ani va scădea cu 2 milioane în 2040, față de anul 2015. În această situație, cifre de 907.353 studenți înmatriculați în învățământul superior, în anul universitar 2007/2008, nu vor mai fi posibile și nici efective studențești de 433.234 persoane, cum a fost exemplul din anul universitar 2013/2014. În aceste condiții, concurența de pe piața serviciilor de educație superioară va obliga universitățile să se reformeze și să crească calitatea serviciilor educaționale furnizate.

Populația școlară (exclusiv învățământul superior) s-a redus în perioada 1990/1991 – 2013/2014 cu 1,4 milioane elevi, ceea ce reprezintă aproape 30% din populația școlară din anul 1990/1991. Principalii factori care au determinat această reducere sunt scăderea natalității, emigrația și abandonul școlar. Concomitent, gradul de cuprindere în învățământ a populației, în vârstă de 7-10 ani și 11-14 ani, a înregistrat o evoluție descendentă, astfel încât, în anul școlar 2013/2014, nu era cuprinsă într-o formă de învățământ 7,2 % din populația de 7-10 ani și 8,5 % din populația de 11-14 ani. În anul 2014, 18% din populația în vârstă de 18-24 ani avea studii cel mult gimnaziale și nu mai urma nici o formă de pregătire. Prin urmare, există puține șanse ca ținta de

11,3% pentru reducerea abandonului școlar la nivelul anului 2020, asumată de România, să fie atinsă.

Totodată, rezultatele slabe obținute de elevii români la testele PISA indică performanțele reduse ale învățământului primar și gimnazial. Pe o scală descrescătoare a ponderii elevilor din statele UE, cu rezultate slabe la lectură la testul PISA 2012, România se află pe locul 2 după Bulgaria. Ratele mari de tranziție, de la un nivel de educație la altul, întăresc convingerea că o bună parte din acești elevi au ajuns în învățământul superior. Gradul de cuprindere în învățământ a populației de 15-18 ani a crescut până în anul școlar 2009/2010, după care a început să scadă. Decizia de a desființa învățământul profesional, lăsând drept unică opțiune învățământul liceal, a condus la creșterea abandonului școlar.

Demersul de a atenua declinul populației școlare din învățământul liceal prin desființarea învățământului profesional, s-a dovedit un eșec. După trei ani de creștere, aceasta a revenit, în anul 2013/2014, la nivelul anului școlar 2008/2009. Numărul absolvenților de liceu s-a menținut constant la cca. 200 mii, însă numărul absolvenților, care au promovat examenul de bacalaureat, a scăzut drastic, începând cu anul școlar 2010/2011. Pentru a atrage cât mai mulți studenți, o parte din instituțiile de învățământ superior nu au mai organizat examene de admitere, creându-se, astfel, o presiune asupra învățământului liceal pentru a promova incompetența. La rândul său, învățământul liceal avea drept criteriu de evaluare a performanței promovabilitatea. În acest mod, elevii slabi pregătiți au ajuns în universități. Gradul de cuprindere în învățământ a populației în vârstă de 19-23 ani și peste a ajuns în anii 2007-2011, la niveluri foarte mari de peste 70%. Întrucât instituțiile de învățământ nu sunt interesate să elimine incompetența, deoarece pierd surse de finanțare, diplomele de învățământ superior au ajuns în piața muncii. Dar, nu diplomele generează performanță, ci cunoștințele, competențele, abilitățile și aptitudinile.

Deși, după anul 1990, numărul înmatriculărilor în învățământul superior a crescut vertiginos, România înregistrând cea mai mare rată de creștere dintre toate țările membre UE, evoluția învățământului superior a avut o dinamică proprie, necorelată cu cea a economiei. Calitatea și performanța sistemului nu au fost evaluate în termenii indicatorilor de output, iar universitățile nu au fost trase la răspundere pentru eșecuri. Studenții nu au fost priviți ca beneficiari ai unei educații de calitate și ai unor riscuri reduse de neinsertie pe piața muncii, corespunzător calificărilor și competențelor pe care trebuiau să le obțină. S-au creat numeroase universități, facultăți, programe de studii și specializări, nevalidate prin prisma

calificărilor și a standardelor. Acestea au constituit suportul unei expansiuni numerice importante, dar îndoielnică din punct de vedere al calității educației.

Autoritățile statului român nu au fost preocupate să urmărească crearea unei piețe competitive a serviciilor educaționale și nu s-a pornit de la principiul că subiectul finanțării publice este studentul și nu universitățile. Acestea ar trebui să concureze pe o piață liberă pentru a-și procura resursele financiare, întrucât concurența presupune competitivitate, iar competitivitatea înseamnă performanță. Competitivitatea învățământului superior românesc este caracterizată și de fluxurile studenților internaționali. România are fluxuri nete negative, ceea ce înseamnă că numărul studenților români care pleacă la studii în străinătate, este mai mare decât numărul studenților străini care apelează la serviciile educaționale din România.

Mai mult, instituțiile din învățământul superior românesc nu au pătruns în topurile internaționale. Astfel, din 103 instituții de învățământ superior, doar 5-6 se află în topurile internaționale care ierarhizează 1000 de universități.

În România, s-a făcut o clasificare a universităților și a programelor de studiu imediat după apariția Legii educației naționale nr. 1/2011. Ierarhizarea a încercat să stea la baza redistribuirii fondurilor bugetare „după criteriile de performanță”, dar aplicarea principiului nu a corespuns cerințelor. Rapoartele privind starea calității învățământului superior din România, respectiv *Barometrele Calității (2009, 2010, 2011)*, referindu-se la indicatorii care măsoară starea calității din perspectiva relației dintre universități și piața muncii și al conținutului procesului educațional, subliniază faptul că „dacă nu introducem corecții mari și rapide în sistem și în universități, riscăm să avem universități tot mai puțin performante, diplome tot mai multe, competențe profesionale de tip individual tot mai puține și, în final, o lipsă cronică de competitivitate europeană”.

În acest moment, România se află în postura unei țări furnizoare de forță de muncă calificată. Un număr semnificativ de persoane cu studii superioare lucrează în străinătate și este, foarte probabil, ca fluxurile de emigrație să continue și în viitor. Prin aceste fluxuri, România internalizează costurile formării și externalizează beneficiile ei. Pentru diminuarea pierderilor financiare, este necesară formularea unor politici de finanțare, care să țină cont de domeniile de specializare cu fluxuri migratorii semnificative și mai ales de acelea în care se produc destructurări interne. Actualul sistem de finanțare centrat pe subvenționarea universităților trebuie

înlocuit cu unul centrat pe student, singurul care permite operaționalizarea unor politici care vizează interesele generale ale statului și nu pe cele ale universităților.

Expansiunea învățământului superior, pe lângă faptul că a condus la scăderea calității actului educațional, a determinat și o saturare relativă a pieței muncii. În ultimii ani, se observă o creștere a șomajului și a inactivității populației cu studii superioare, mai ales în grupele de vârstă tinere. De asemenea, se evidențiază fenomenul de încadrare în muncă a absolvenților de învățământ superior în domenii conexe sau diferite față de specializările dobândite. Cercetările de piață trebuie intensificate și trebuie reluate demersurile în direcția efectuării unor prognoze pe termen scurt și mediu, în vederea atenuării dezechilibrelor între cerere și ofertă pe specializări și ocupații. Rezultatele prognozelor trebuie să constituie elemente pentru fundamentarea unor politici de finanțare prioritară a domeniilor de specializare, în care este previzibilă o creștere a cererii pentru locuri noi de muncă și pentru înlocuirea ieșirilor din sistem.

Studii sociologice au confirmat lipsa unei legături între oferta universitară și cerințele angajatorilor. Angajatorii doresc o mai bună pregătire practică în timpul studiilor și specializarea absolvenților, chiar din ciclul de licență. Legătura dintre universități și piața muncii trebuie consolidată. Ratele de angajare a absolvenților trebuie să devină criterii de performanță ale universităților și, în consecință, criterii de finanțare.

Prin expunerea de mai sus, am încercat să argumentăm faptul că indicatorul „*Ponderea populației cu studii superioare în populația de 30-34 ani*” nu este un indicator de sine stătător, care poate fi extras din contextul în care a fost definit – *Strategia Europa – 2020*. Învățământul superior este un factor de susținere a unei creșteri economice inteligente, durabile și favorabile incluziunii. Pentru a îndeplini acest rol, învățământul superior trebuie să fie de calitate, competitiv pe o piață globală și adaptat la nevoile economico-sociale. Dacă nu sunt îndeplinite aceste condiții, *Indicatorul* devine un simplu raport statistic lipsit de relevanță, care măsoară numărul de diplome universitare din populația de 30-34 ani. Nivelurile *Indicatorului* analizat au fost influențate substanțial de emigrația populației tinere cu studii superioare. Dacă nu ar fi existat această emigrație, România ar fi depășit, încă din anul 2014, ținta de 40% fixată de Strategia Europa-2020 pentru media UE-28 la orizontul anului 2020. În fapt, eforturile României de a școlariza la nivel superior, populația tânără sunt anihilate, în

bună măsură, de această emigrație, astfel că se internalizează costurile acestei pregătiri și se externalizează beneficiile. În perioada 2015-2020, conform prognozei, *Indicatorul* asumat prin *Strategia Europa-2020* va fi superior țintei asumate de 26,7%, dar după anul 2020, *Indicatorul* va intra pe un trend descendent, ajungându-se la valori mai mici decât această țintă, datorită scăderii numărului de înmatriculări în învățământul superior. Singura cale de redresare este ameliorarea semnificativă a calității învățământului superior și participarea tot mai activă pe piața studenților internaționali.

În ceea ce privește sectorul de cercetare, dezvoltare, inovare, România și-a propus, ca obiectiv național, nivelul de alocare a 2% din PIB acestuia, depășind, astfel, nivelul propus de alte 10 state membre: Cipru, Malta (0,67%), Slovacia (1%), Cehia (1%, doar sector public), Bulgaria (1,5%), Letonia (1,5%), Italia (1,53%), Polonia (1,7%), Ungaria (1,8%), Lituania (1,9%). Pentru România, nivelul de 2% a fost fundamentat în aprilie 2010 de către *Grupul de lucru sectorial pentru fixarea obiectivului CDI*, pornind de la nivelul de 0,48% din anul 2009. Pentru România este necesară, în primul rând, recuperarea decalajelor față de nivelul atins în UE pentru investiții în CDI. Astfel, în anul 2008, la nivelul UE, media cheltuielilor în CDI era de 1,92% din PIB, iar în România era de 0,45%. S-a făcut o analiză de perspectivă, paralel pentru sectorul public și sectorul privat, luând în calcul și unele cerințe strategice, sub forma unor stimulente de natură financiar-fiscală sau a creșterii ponderii utilizării fondurilor structurale, în complementaritate cu fondurile publice naționale. Astfel, s-a stabilit, ca scenariu realist, atingerea, în anul 2020, a nivelului de 2% din PIB, cu contribuție egală din partea sectoarelor public și privat.

Totodată, elaborarea Strategiei naționale de cercetare, dezvoltare și inovare 2014-2020 s-a desfășurat în contextul mai larg al *Strategiei Europa 2020*, în mod particular, al inițiativei *O Uniune a Inovării* și al principalului instrument de implementare - *Orizont 2020*, precum și în contextul corelării cu politicile de coeziune. Țintele stabilite prin SNCI 2014-2020 au la bază premisa că, până în 2020, cheltuielile publice pentru cercetare vor crește treptat, până la 1% din PIB, la care se adaugă facilitățile fiscale - ajutorul indirect - pentru firmele private.

În acest moment, potrivit clasamentelor europene și mondiale, sistemul de cercetare din România ocupă ultimele locuri, mult sub potențialul real, singurele realizări remarcabile înregistrându-se în fizică, agricultură sau chimie. Deși statul trebuia să asigure stimularea CDI naționale, aceasta fiind

considerată *prioritate națională* și principala activitate creatoare și generatoare de progres economic și social, sectorul de cercetare românesc a fost puternic afectat, după anul 1989, urmare a subfinanțării sistemului, managementului defectuos, dar și incoerenței cadrului legal referitor la activitatea de cercetare-dezvoltare, datorată, în principal, lipsei unei viziuni naționale pe termen lung. Politica de organizare și finanțare a sistemului de cercetare nu a ținut cont de specificitatea activității, în care obținerea unor rezultate semnificative se face în ani de cercetare și de studiu, pentru care este necesară asigurarea unui mediu stabil, atât financiar, cât și organizațional. Fluctuațiile fondurilor, de la an la an, au influențat desfășurarea în bune condiții a activității de cercetare, afectând continuitatea activității de cercetare. Un aspect fundamental pentru funcționarea sistemului de cercetare îl constituie calitatea și numărul personalului angrenat. Îmbătrânirea resursei umane, ca urmare a înaintării în vârstă a vechilor generații de specialiști și înrolarea foarte redusă de tineri, sunt aspecte de care ar trebui să se țină seama în vederea unei viitoare reforme a sistemului. Potrivit standardelor internaționale, dar și după nevoile interne, România nu are destui cercetători, lipsind masa critică de resurse umane pentru dezvoltarea unor domenii promițătoare și, în mod special, pentru cercetarea și inovarea interdisciplinară. Numărul de cercetători din mediul de afaceri este în scădere, iar marile companii cu filiale în România se arată reticente în privința dezvoltării unor centre de cercetare locale și a desfășurării unei activități curente de cercetare-dezvoltare. Sectorul de cercetare-dezvoltare din România este subdimensionat și din cauza finanțării reduse; în cifre absolute, în România se cheltuiește pentru cercetare și dezvoltare, pe cap de locuitor, de aproape 20 de ori mai puțin decât media europeană. Finanțările alocate efectiv, în perioada 2011-2014, au fost sub nivelul aprobat inițial, fapt ce are un impact asupra posibilității menținerii dotărilor tehnice ale institutelor naționale de cercetare-dezvoltare, în pas cu cele apărute pe piața internațională, în domeniul specific al CDI. Impredictibilitatea organizării competițiilor pentru atribuirea proiectelor de cercetare, precum și timpul prelungit de evaluare a proiectelor depuse conduc la distorsiuni cu impact negativ asupra finanțării activității de cercetare. Activitatea CDI trebuie orientată către sectoarele economice cu potențial de creștere, printr-o activitate intensă de marketing, constând în creșterea vizibilității și identificarea nevoilor de inovare la nivelul agenților economici.

Potrivit datelor și situațiilor privind activitatea de CDI, atât finanțările din fonduri publice, cât și cele

din surse private alocate activității de CDI, prezintă o reducere constată, ceea ce conduce spre premisa că obiectivul asumat de România, în contextul Strategiei Europa 2020, nu va fi realizat. Spre exemplu, alocarea în anul 2014 a sumei de 1.848.811 mii lei, pentru derularea activității de CDI, reprezintă doar 67,7% din valoarea de 2.730.911 mii lei, asumată prin *Proiecția bugetară multianuală pentru finanțarea implementării SNCI 2014-2020*, subliniind tendința de nerealizare a obiectivelor asumate atât pe plan național, cât și la nivel european. Conform *Raportului Global privind Competitivitatea 2013-2014, întocmit de Forumul Economic Mondial*, economia României a fost cotată ca fiind bazată pe eficiență, în timp ce toate celelalte economii ale statelor membre UE sunt, deja, cotate la nivelul bazat pe inovare.

De altfel, sistemul românesc de CDI este, în primul rând, unul public, doar 38,3% din activitatea de CDI fiind efectuată de către sectorul de afaceri (media UE fiind de 61,5 %). Este imperativ necesară eliminarea restricțiilor impuse institutelor naționale de cercetare în dezvoltarea colaborării cu sectorul privat, concomitent cu întărirea controlului statului, prin intuițiile sale cu competențe în domeniu, asupra acțiunilor de valorificare a rezultatelor activității de CDI, desfășurate de institute. De asemenea, sunt necesare demersuri pentru identificarea de noi soluții, care să conducă la crearea de parteneriate public – privat, astfel încât să se asigure ancorarea direcțiilor de cercetare la necesitățile reale manifestate în piață de către operatorii economici, pornind de la experiența ca parteneri/membri ai institutelor și universităților în structuri de tip cluster.

În ceea ce privește cadrul legal referitor la activitatea de cercetare, deși, potrivit prevederilor *art. 135, alin. (2) din Constituția României*, statul trebuia să asigure stimularea cercetării științifice și tehnologice naționale, acestea fiind considerate *priorități naționale și principalele activități creatoare și generatoare de progres economic și social*, sectorul de cercetare românesc a fost puternic afectat, după anul 1989, urmare a subfinanțării sistemului, managementului defectuos, dar și incoerenței cadrului legal, referitor la activitatea de cercetare-dezvoltare, datorită, în principal, lipsei unei viziuni naționale pe termen lung. Cu toate acestea, judecând după standardele internaționale, dar și după nevoile interne, România nu are cercetători suficienți. Lipsese masa critică de resurse umane pentru dezvoltarea unor domenii promițătoare și, în mod special, pentru cercetarea și inovarea interdisciplinară. Numărul de cercetători din mediul de afaceri este în scădere, iar marile companii cu filiale

în România se arată reticente în privința dezvoltării unor centre de cercetare locale și a încadrării activităților specifice, ca activități de cercetare-dezvoltare. Mobilitatea intra și intersectorială este limitată, având un impact nedorit asupra circulației cunoștințelor tehnice și inovării. Accesul sectorului privat la infrastructurile publice de cercetare este dificil, serviciile oferite sunt limitate și, în consecință, gradul de utilizare al acestor instalații este scăzut. Sectorul CD din țară este, prin urmare, subdimensionat. Pe de-o parte, aceasta se datorează finanțării reduse (în cifre absolute, în România se cheltuiește pentru cercetare și dezvoltare, pe cap de locuitor, de aproape 20 de ori mai puțin decât media europeană - sursa Eurostat). Pe de altă parte, cererea de cercetare și dezvoltare este scăzută, nu este stimulată suficient și nici nu stimulează suficient alte sectoare economice. Sectorul CDI se dovedește slab conectat, atât cu mediul de afaceri, cât și cu publicul în general. În aceste condiții, inovarea nu reprezintă un factor central al dezvoltării economice și sociale în România.

Deși au fost prevăzute investiții în cercetare și dezvoltare (sectoarele public și privat) în procent de 2% din PIB, plecând de la un procent de 0,58% din PIB, aferent anului 2008, din datele cuprinse în anchetele privind activitatea de CDI realizată de INS, atât finanțările din fonduri publice, cât și cele din surse private alocate activității de CDI, prezintă o reducere constantă, ceea ce conduce spre premisa că obiectivul asumat de România, în contextul Strategiei Europa 2020, nu va fi realizat. Urmărind evoluția în timp a ponderii cheltuielilor totale destinate activității de CDI în PIB, se constată că, anul 2014, prezintă cel mai redus procent din ultimii 14 ani. Trendul ascendent înregistrat, în perioada 2004-2008, a fost stopat de începutul crizei economice mondiale. Reducerea procentului cheltuielilor totale ale CDI în PIB denotă o îndepărtare de recomandările Comisiei Europene privind implementarea inițiativei emblematice „O uniune a inovării”. Acest aspect este prezentat și în *Raportul privind performanța cercetării și inovării în statele membre ale Uniunii Europene - 2014*, unde la capitolul privind performanțele României, Comisia Europeană menționează: „Tendințele recente arată faptul că ținta privind intensitatea CDI de 2% pentru 2020 este foarte ambițioasă și va fi dificil de atins, având în vedere atât angajamentele bugetare recente reduse, cât și nivelul foarte redus de activități de CDI în mediul privat. Această țintă poate fi atinsă doar dacă țara prioritizează CDI în contextul unei consolidări fiscale inteligente, implementând în același timp, - fără întârziere - reformele cheie

subliniate în Planul de Acțiune privind CDI, adoptat de Guvern în Iulie 2011”.

Cu privire la resursa umană, angrenată în sistemul CDI din România, Comisia Europeană menționează în *Raportul privind performanța cercetării și inovării în statele membre ale Uniunii Europene – 2014*: „Sistemul de CDI românesc este în special bazat pe finanțare publică, cu doar 29% din cercetare realizată de sectorul privat (față de media UE de 63%). România se află peste media UE la numărul de științe și tehnologii și numărul de absolvenți de studii doctorale. Cei doi indicatori au legătură cu potențialul de performanță a sistemului de cercetare, referindu-se la oferta de resurse umane pregătite pentru cercetare. Cu toate acestea, subfinanțarea CDI, din 1990, a creat un efect de exod de inteligență, transformând România într-un important exportator de cercetători. Țara suferă o ieșire netă de cercetători, aproximativ 15.000 de cercetători români lucrând în afară (aproximativ trei șferturi din numărul total de cercetători care lucrează în țară). În consecință, riscă să rămână cu un ansamblu de cercetători de vârstă înaintată și cu perspective limitate în carieră.

Alt element structural este reprezentat de fragmentarea sistemului public de CDI, care are un număr mare de cercetători, dar o lipsă a masei critice a rezultatelor cercetării. România are o evoluție bună în ceea ce privește participarea internațională la spațiul de cercetare, înregistrând valori bune ale indicatorilor privind finanțarea prin Programul Cadru al UE și BERD.”

Un aspect fundamental pentru funcționarea sistemului de cercetare îl constituie calitatea și numărul personalului angrenat. Dimensiunea subcritică a sistemului de cercetare românesc, cuplată cu îmbătrânirea resursei umane, ca urmare a înaintării în vârstă a vechilor generații de specialiști și înrolarea foarte redusă de tineri, sunt aspecte de care ar trebui să se țină seama în vederea unei viitoare reforme a sistemului. Aceste evoluții au fost influențate de oportunitățile financiare și de dezvoltare profesională oferite de alte țări, care au accentuat exodul tinerilor specialiști. Atractivitatea scăzută și lipsa siguranței, oferite de actualul sistem de cercetare, sunt doar câteva cauze ce determină majoritatea acestor tineri să nu revină în România. Încercările autorităților de a suplini lipsa tinerilor și reducerea corpului de cercetători, prin colaborare cu diaspora, constituirea unor grupuri internaționale de cercetare nu rezolvă satisfăcător această situație, cu atât mai mult, cu cât în cazul „emigrației/imigrației” de cercetători apare riscul neasigurării confidențialității activității de CDI, cu implicații ireversibile asupra caracterului de noutate al acesteia.

Un aspect esențial referitor la resursa umană de cercetare, în condițiile libertății de mișcare actuale, îl reprezintă fidelizarea cercetătorului față de instituția în care lucrează și care îi deschide perspectivele dezvoltării profesionale.

Nivelul redus al competitivității a constituit principala provocare cu consecințe importante pentru sistemul de cercetare și inovare din România. Din punct de vedere economic, România a fost caracterizată prin prevalența sectoarelor slab/mediu tehnologice, cu o cerere scăzută de cunoaștere și cu o cultură a inovării subdezvoltate. România a fost cotate ca un inovator modest cu cel mai scăzut ritm al CDI din UE și un nivel foarte scăzut al afacerilor în activitatea de CDI. Așa cum am mai arătat, potrivit *Raportului Global privind Competitivitate 2013-2014*, întocmit de Forumul Economic Mondial, economia României a fost cotate ca fiind bazată pe eficiență, în timp ce toate celelalte economii ale statelor membre UE sunt, deja, cotate la nivelul bazat pe inovare.

Măsurile adoptate, în ultima perioadă, nu au fost susținute de o viziune pe termen lung. În plus, lipsa continuității deciziilor politice de la un guvern la altul și lipsa colaborării între ministerele, care au avut în portofoliul lor activități de cercetare și inovare au fost generatoare de întreruperi repetate, deosebit de nefavorabile activității de CDI. În vederea creșterii importanței activității de CDI în politica generală a țării, măsurile referitoare la activitatea de cercetare și dezvoltare ar fi trebuit adoptate, luând în considerare contextul general al dezvoltării economice și mai bine integrate în obiectivele politice majore ale țării.

Referitor la cofinanțare din fondurile structurale a investițiilor private și publice în activitatea de CDI, aproximativ 13,7% din totalul fondurilor structurale disponibile pentru România au fost alocate cercetării, inovării și antreprenoriatului, comparativ cu procentul mediu de 25% înregistrat la nivelul UE. O mare parte din fondurile structurale pentru cercetare și inovare a fost concentrată pe programe de dezvoltare a infrastructurii de cercetare, inovare și resurse umane. Sistemul românesc de cercetare și inovare a fost cotate ca fiind, în primul rând, unul public, doar 38,3% din activitatea de CDI fiind efectuată de către sectorul de afaceri (media UE fiind de 61,5 %).

În privința numărului de copublicații internaționale cu alte țări europene, România a ocupat ultimele locuri din Europa, sugerând faptul că țara noastră nu a beneficiat suficient de cunoștințele fluxurilor internaționale furnizate de Comitetul de Cercetare pentru Spațiul European. Cu toate acestea, cooperarea științifică și tehnologică românească a fost distribuită în întreaga Europă, având ca parteneri

principali în copublicații țări ca Franța, Germania, Italia, Marea Britanie și Spania, iar ca parteneri de co-brevetare Germania și Irlanda.

De asemenea, activitatea de CDI desfășurată în sectorul privat a rămas slab dezvoltată, obiectivele ambițioase propuse pentru susținerea activității de CDI, desfășurate de actorii economici privați, nefiind atinse.

Conform datelor publicate de către EUROSTAT, se constată faptul că în România, la nivelul anului 2013, activitatea de CDI a fost finanțată cu preponderență de sectorul public. Din punct de vedere al evoluției surselor de finanțare ale activității de CDI, comparativ cu anul 2008, se constată o reducere a fondurilor alocate de către sectorul guvernamental (-17,8%), concomitent cu o ușoară creștere a celor provenite din sectorul privat (7,7%) și o majorare semnificativă a celor atrase din străinătate (11,5%).

Deși stimularea creșterii investițiilor private în activitatea de CDI reprezintă o direcție majoră de acțiune în implementarea strategiei europene și a legislației naționale în domeniul de CDI, conform datelor furnizate de *Institutul Național de Statistică*, prin anchetele privind activitatea de cercetare - dezvoltare aferente anilor 2011-2013, se constată că indicatorii de competitivitate pentru activitatea de cercetare - dezvoltare prezintă o tendință descendentă a ponderii sectorului privat în produsul intern brut.

În concluzie, dintre obiectivele referitoare la educație cuprinse în *Strategia Europa-2020*, cel care se referă la *creșterea ponderii populației cu studii superioare* nu poate constitui un scop în sine al învățământului superior. El este legat, intrinsec, de finalitatea procesului educațional, și anume - angajabilitatea. În acest caz, mult mai importante sunt semnalele, care vin din economie și din piața globală a forței de muncă. Rata ridicată al abandonului timpuriu a școlii, ponderea elevilor cu rezultate slabe la evaluările PISA, pentru elevii de 15 ani și un grad redus de promovabilitate a examenului de bacalaureat nu pot coexista cu creșterea accelerată a populației cu studii superioare. Un învățământ superior performant nu poate avea la bază decât un învățământ preuniversitar performant. Efectele negative ale unei politici, orientate prioritar spre învățământul superior, au început, deja, să se vadă în însăși evoluția viitoare a acestuia. Fără o bază solidă în învățământul preuniversitar, învățământul superior riscă să eșueze calitativ.

În ceea ce privește al doilea palier al analizei noastre, în condițiile în care România, cu un procent de 0,17 % din PIB, a înregistrat, în anul 2011, una dintre cele mai scăzute ponderi a cheltuielilor private

de CDI din UE (locul 25 din 27 state membre UE), cu o rată medie anuală de creștere de -3,4%, în perioada 2000-2011, nicio firmă românească, nefiind cotate în topul celor 1000 de firme din UE, care au investit în activitatea de CDI, realizarea obiectivului privind creșterea la 2% a ritmului CDI, în 2020, pare a fi ambițioasă și greu de atins, luând în considerare valorile angajamentelor bugetare și nivelul foarte scăzut al afacerilor în domeniul CDI.

Posibilitatea României de a atinge țintele indicatorilor, analizați în prezentul articol, depinde de viziunea strategică și integrată a instituțiilor statului român. Învățământul superior este motorul creșterii economice bazate pe cunoaștere și înaltă calificare. Prezenta etapă de dezvoltare a României impune ca, în toate domeniile de activitate, să se asigure creșterea eficienței proceselor de producție, precum și calitatea produselor rezultate. Îndeplinirea acestui obiectiv va depinde, cel puțin în parte, de existența unei forțe de muncă, pe plan intern, alcătuită dintr-un număr suficient de angajați, absolvenți de învățământ terțiar, care să dețină aptitudinile, competențele și abilitățile necesare. Crearea unei economii naționale inteligente, care poate construi un viitor mai prosper, depinde de îmbunătățirea permanentă a bazei de cunoaștere și de calitatea capitalului uman.

Bibliografie

- [1] Barometrele calității, http://www.aracis.ro/fileadmin/ARACIS/Publicatii_Aracis/Publicatii_ARACIS/Romana/barometru-final.pdf;
- [2] *EUROPA 2020 O strategie europeană pentru o creștere inteligentă, ecologică și favorabilă incluziunii*, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:2020:FIN:RO:PDF>;
- [3] Memorandum pentru aprobarea valorilor finale ale obiectivelor României pentru Strategia Europa 2020, http://www.mae.ro/sites/default/files/file/Europa2021/Memorandum_tinte_nationale.pdf;
- [4] *Raport de audit al performanței. Analiza fundamentării și evoluției situației obiectivului privind creșterea procentului absolvenților de învățământ superior, în conformitate cu prevederile Strategiei Europa 2020*, <http://www.curteadeconturi.ro/Publicatii/SINTEZAAPInvsup.pdf>;
- [5] *Raportul Global privind Competitivitatea 2013-2014*, http://www3.weforum.org/docs/WEF_GlobalCompetitivenessReport_2013-

14.pdf;

- [6] *Strategia națională de cercetare, dezvoltare, inovare 2014-2020*, http://www.research.ro/uploads/politici-cd/strategia-cdi-2014-2020/strategia-cdi-2020_-proiect-hg.pdf

- [6] *Strategia națională pentru învățământul terțiar 2015-2020*, <http://www.edu.ro/index.php/resurse/23345>.

Autor corespondent: marcu.nicu@yahoo.com